

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

ASIA: LAUSUNTO LÄHISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN SOVITTELU
–RAPORTISTA

Lausuntopyyntö: STM/449/2019

Lausunnon laatija: TUKINAINEN RY
RAISKAUSKRIISIKESKUS TUKINAINEN

Tukinainen ry vastustaa lähisuhdeväkivallan ja erityisesti seksuaalirikosten sovittelua rikosten ennaltaehkäisykeinona sellaisten rikosten kohdalla, jotka eivät ole rikosoikeudellisesti vanhentuneet. Tukinainen ry vastustaa myös kunniaväkivaltaan liittyvien rikosten sovittelua. Tässä mainittujen rikosten uhreille tulee varmistaa heille laissa taatut oikeudet rikosten asianomistajina. Kysymys on virallisen syytteen alaisista rikoksista, joiden uhreilla on oikeus saada tekijä rikosoikeudelliseen vastuuseen. Juuri nämä rikokset traumatisoivat uhreja eniten, ja vain harvoin näiden rikosten uhrien oikeudet toteutuvat sovittelussa. Sovittelulla suojellaan tekijää ja kuten raportissa (s. 11) todetaan, ”rikoksentehtyjälle annetaan mahdollisuus säilyttää kasvonsa” anteeksipyyntöillä ja nimellistä korvausta vastaan. Näiden rikosten kohdalla ei ole kysymys ”konfliktista”, ”yksityisasiasta” tai siviilioikeudellisesta asiasta, vaan rikoslain tarkoittamista vakavista rikoksista.

Tukinainen ry näkee huolestuttavana suuntauksena, että oikeusvaltiossa virallinen rikosprosessi vakavissa rikoksissa syrjäytetään pääosin vapaaehtoisista sovittelijoista koostuvalla organisaatiolla. Suomi on sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin ja siihen, että vakaviin rikoksiin syyllistyneet henkilöt saatetaan rikosvastuuseen teoistaan. Nyt poliisien, syyttäjien ja oikeuslaitoksen työtä pyritään vähentämään oikeusvaltion periaatteiden, uhrien oikeuksien ja kansainvälisten sopimusten vastaisesti. Hyväksyttävä syy rikosprosessin sivuuttamiseen ei ole valtion taloudellinen tilanne ja resurssipula, kun vastassa ovat vakavien rikosten uhrien oikeudet.

Sovittelu ei katkaise väkivallan kierrettä eikä siten ennaltaehkäise toistuvaa väkivaltaa. Sen sijaan sovittelu voi pahimmillaan vahingoittaa psyykkisesti traumatisoituneita uhreja entisestään, koska sovittelussa väkivallan tekijän ja uhrin odotetaan kohtaavan toisensa tasapuolisina rikoksen osapuolina ja sopivan yhteisesti rikoksen seurauksista. Sovittelu siten jopa myötävaikuttaa lähisuhdeväkivallan jatkumiseen. Lähisuhdeväkivallan uhri on useimmiten tekijään nähden alisteisessa asemassa eikä tasavertaisesta, vapaaseen tahtoon perustuvasta asetelmasta voida puhua. Monissa tapauksissa suostumuksen antava henkilö ei ole edes oikeustoimikelpoisessa tilassa traumaattisten tapahtumien jälkiseurauksena. Useimmat uhrin eivät tiedä, että jo ehdotus sovittelusta johtaa syyttämättä jättämiseen.

Lähisuhdeväkivalta, seksuaalirikokset ja kunniaväkivalta ovat rikoksia, jotka tiedetään erittäin vaikeiksi ja erikoistumista vaativiksi juttukokonaisuuksiksi juridiikan ammattilaisille niin poliiseille, syyttäjäille, tuomareille kuin oikeusavustajille. Vaatimuksena usein on erikoistumiskoulutus ammattiin johtavan peruskoulutuksen lisäksi. Esimerkiksi EU:n uhridirektiivi velvoittaa Suomea järjestämään koulutuksia viranomaisille, jotka kohtaavat erityisen haavoittuvia uhreja työssään. Tavoitteena on näiden uhrien asianmukainen ja sensitiivinen kohtaaminen rikosprosessissa. Erityisen ongelmallista on, että uhrin haavoittuvuutta ja uudelleen traumatisoitumisen mahdollisuutta ei sovittelussa tunnisteta. Uhreja ei ennen sovittelua ohjata tukipalveluihin saamaan tietoa omista oikeuksistaan ja sovittelun oikeudellisista seurauksista, eikä sovittelussa uhreilla ole tukena tukihenkilöä tai oikeusavustajaa. Vaikka

asiantuntijoiden ammattitaitoa lisättäisiin sovitteluprosessissa, se ei koskaan korvaa rikosprosessia. Tavoitteena silloinkin on tekijän suojaaminen rikosoikeudelliselta vastuulta. Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu –raportissa ehdotetaan nyt, että tukihenkilöiden läsnäoloa sovittelussa lisätään. Se jää kuitenkin sovittelijoiden harkintaan, ja useimmat tukihenkilöt ovat vapaaehtoisia itsekin kuten sovittelijat. Monet uhrin olettavat sovittelun olevan pakollinen osa rikosprosessia, eivätkä osaa kieltäytyä siitä, vaikka todellisuudessa se on käytännössä kokonaan rikosprosessin korvaava, pääsääntöisesti vapaaehtoisten sovittelijoiden vastuulla olevaa toimintaa. Sovittelu on tehokas keino väkivallan tekijälle ja seksuaalirikokseen syyllistyneelle välttää rangaistus ja rikosrekisterimerkintä. Niinpä tietoomme tulleissa tapauksissa ehdotus asian ottamisesta sovitteluun onkin tullut alun perin rikoksesta epäillyn puolelta, vaikka sen on sovitteluun ohjannut poliisi tai syyttäjä.

Sovittelun sijaan ratkaisukeinoja väkivallan tekijän ohjaamiseen hoitoon ja väkivallan ehkäisyyn pitää etsiä muualta. Kysymys on vakavasta rikollisuudesta, jonka tekijät tulee saattaa myös rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimien tarpeellisuutta ja väkivallan ilmoittamista poliisille on pohdittava kokonaisvaltaisesti nykyistä varhaisemmassa vaiheessa. Sovittelussa se on jo usein liian myöhäistä. Uusia toimintamalleja on mahdollista pohtia SOTE-uudistuksen yhteydessä. Rikosprosessi ei ole esteenä hoitoon ohjaukselle.

Rikosoikeudellisesti vanhentuneet seksuaalirikokset ja sovittelu

Raiskauskriisikeskus Tukinaisen lähes 30-vuotisen työn aikana yhtenä suurena ongelmana uhrien oikeuksien kannalta on todettu rikosoikeudellisesti vanhentuneet, tekoheikkellä lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset. Tekijänä on useimmiten ollut lapselle läheinen henkilö, oma vanhempi tai muu perheenjäsen tai tuttu, minkä vuoksi asia ei ole tullut ilmi. Kysymys on lähisuhdeväkivallasta, minkä vuoksi uhri ei ole ollut vuosiin kykenevä puhumaan asiasta tai hakemaan itselle apua. Rikosilmoitusta ei ole kukaan tehnyt aikanaan, eikä tekijä ole joutunut siten vastuuseen teoistaan. Ottaessaan yhteyttä Raiskauskriisikeskus Tukinaiseen uhrin ovat jo nuoria tai aikuisia. Koska rikosprosessia ei ole ollut, tekijä ei ole joutunut myöskään vahingonkorvausvastuuseen teoistaan. Uhri on kärsinyt tekojen vakavat seuraukset yksin, ja maksanut usein itse myös kalliit, usein vuosia kestäneet hoitokustannukset. Tällä hetkellä esimerkiksi Helsingin poliisin väkivaltarikosyksikön kanssa on sovittu, että myös näistä vanhentuneista lapsiin kohdistuneista rikoksista on mahdollista tehdä ns. s-ilmoitus. Silloin poliisi ottaa yhteyttä myös uhrin ilmoittamaan henkilöön, jonka hän on kertonut syyllistyneen väkivaltaan tai hyväksikäyttöön. Nämä tapaukset olisivat sopivia sovitteluun, koska rikosprosessi ei enää ole mahdollinen vanhentumissäännösten perusteella. Sen vuoksi ehdotammekin, että uhrin niin halutessa, rikosoikeudellisesti vanhentunut seksuaalirikos olisi mahdollista ottaa sovitteluun. Nykyisin se ei ole mahdollista. Uhrilla olisi tällä tavoin käytettävissään keino saada hyvitystä seksuaalirikoksesta hänelle aiheutuneista aineettomista ja aineellisista vahingoista, ja samalla väkivallan tekijän vastuuttaminen tulisi mahdolliseksi. Sovittelu tulisi kuitenkin tapahtua tukihenkilön ja/tai avustajan ollessa läsnä. Sovittelu rikosoikeudellisesti vanhentuneiden rikosten osalta voi toimia myös näissä tilanteissa vastaavien rikosten ennaltaehkäisykeinona.

Lopuksi

On tärkeää muistaa, että Suomi on sitoutunut moniin kansainvälisiin sopimuksiin (EIS, ns. Istanbulin sopimus, Lasten oikeuksien yleissopimus jne.), jotka velvoittavat valtiota suojelemaan yksilöitä väkivallalta ja saattamaan tekijät rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Ihmisoikeuksien toteutuminen edellyttää siten tehokasta rikostutkintaa, syyttämistä ja uhrien oikeuksien ja aseman vahvistamista rikosprosessissa. Viranomaisten ei tule suhtautua rajoittavasti vakavista rikoksista syyttämiseen, mistä Suomi on saanut jo useita moitteita kansainvälisiä sopimuksia valvoivilta toimielimiltä. Tehokas oikeussuoja tarkoittaa nimenomaan rikosprosessia uhrin kannalta.

Lähisuhdeväkivaltaan ja sovitteluun liittyvää sekä Suomessa tehtyä että kansainvälistä tutkimustietoa on ollut saatavilla jo vähintään siitä lähtien, kun Suomi on liittynyt asiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Tutkimuksen puuttuminen ei siten kelpaa perusteluksi nykymuotoisen sovittelun jatkamiselle. Nyt esitetyt muutokset raportissa ovat kosmeettisia eivätkä takaa uhrien oikeuksien toteutumista.

Vakavien rikosten sovittelu vaarantaa koko rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden, mikä ei voi olla oikeusvaltion toiveena tai tavoitteena.

Suomi on tällä hetkellä niitä harvoja maita, joissa vakavaa lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalirikoksia edelleen sovitellaan kunniaväkivallasta puhumattakaan.

Helsingissä, helmikuun 28. päivänä 2019

Tukinainen ry
Raiskauskriisikeskus Tukinainen
Johtoryhmä

Minnamaria Ahokas
Hallinto- ja talouspäällikkö

Heli Heinjoki
Kehittämispäällikkö, kriisityö

Eeva Määttänen
Viestintäpäällikkö

Riitta Silver
Kehittämispäällikkö, oikeudellinen työ

www.tukinainen.fi
www.senjanetti.fi

RAISKAUSKRIISIKESKUS TUKINAINEN